

Српска Православна Црква у данашњем свету

проф. др Милош Ковић,
Филозофски факултет Универзитета у Београду

„Двадесет први век почиње као век религије.” Тако каже утицајни амерички политиколог Семјуел Хантингтон у својој последњој, тестаментарној књизи *Ко смо ми?* (2004). Да би се превазишли све дубљи сукоби у америчком друштву, он предлаже повратак традиционалној, англо-протестантској култури. Она ће, како Хантингтон тврди, не као расни или етнички услов, него као обновљено духовно наслеђе, једина бити кадра да обједини завађене Американце.

Овај писац, наимае, уочава да се вратило клатно секуларизма, снажно заљуљано у просветитељском 18. веку, и да је религија поново доспела у средиште културе и јавног живота САД. Прелом је, по његовом мишљењу, настао деведесетих година 20. века. У успону су нарочито амерички евангелисти, неуморни у мисионарењу и спретни у коришћењу савремених технологија. Скандали који су потресли Римокатоличку Цркву и кампања либералних медија против ње ипак не могу да зауставе усељавање Латиноамериканаца и последични, брзи раст броја њених верника.

Амерички либерали, међутим, гласније него икада, оспоравају традиционалну побожност, па и саму хришћанску веру. Политичка, финансијска и медијска моћ још се налази у њиховим рукама. Већинско становништво САД је, по њиховом мишљењу, недовољно зрело и разумно да само одлучује о својој судбини. Разарање традиционалне породице, које се данас проповеда у медијима и школама, смањује природни прираштај белаца и ремети демографску равнотежу између њих и побожних латиноамеричких и азијских имиграната. Амерички духовни пејзаж из основа се мења. Због тога амерички избори, у чијем су средишту религијска, морална питања љубави, породице, абортуса, све више личе на културне ратове. Напади на Њујорк и Вашингтон 11. септембра 2001. овим невољама додали су талас антимофобије; ту и русофобија повремено добија интаправославне и антихришћанске обресе.

Слична кретања видљива су и у остатку света. Како примећује историчар Филип Џенкинс, јужна хемисфера наше планете, без обзира на верску припадност појединих афричких, азијских и латиноамеричких земаља, бележи општи пораст побожности. Број муслимана убрзано се повећава. Иранска револуција објавила је почетак успона радикалног ислама. Он се

храни оружаним агресијама Запада, проистеклим из древног, крсташког, римокатоличког и, потом, калвинистичког осећања изабраности, које се, у нашем времену, пресвукло у ширење секуларних, либералних вредности. Иза свега крије се дубоко укорено осећање културне надмоћи и ничеанско-фукоовска „воља за моћи” западног човека. Похлепа је само последица таквог стања свести. Ратове против муслимана не воде, међутим, само амерички секуларни либерали, него и протестантски фундаменталисти.

У међувремену, у сударима протестантско-римокатоличког Запада и муслимана бришу се последњи трагови постојања древних православних заједница на Блиском и Средњем Истоку. У овом тренутку само Русија, која је преокренула ток сиријског рата, показује бригу за њихов опстанак.

Православље се пробудило на огромним евроазијским просторима Русије. И у источној, посткомунистичкој Европи, уочава се процес повратка традиционалним религијама. Римокатоличка Црква је, у сарадњи са САД, одиграла кључну улогу у обарању комунизма и рушењу Варшавског блока. Религијске поделе и ратови у бившој Југославији, у којима су иза муслимана, католика и православних стале истоверне, стране државе, подстакли су Хантингтона да напише бестселер *Сукоб цивилизација* (1993, 1996) у коме је тврдио да ће се човечанство све више груписати у цивилизације, одређене, пре свега, религијским припадностима, као и да ће будућност зависити од њихових међусобних односа. И На том примеру он је доказивао да су деведесете године прошлог века донеле одлучујуће промене светских размера.

Једини регион у коме побожност данас опада, јесте Западна Европа. Слично либералима у САД, тамошње управљачке елите равнодушне су, или чак непријатељски расположене према европском хришћанском наслеђу и националним традицијама својих земаља. Њихов удео у агресијама Запада на муслиманске земље северне Африке и Блиског истока, прихватање маса муслиманских имиграната и масовно страдање цивила у све чешћим терористичким нападима довели су, међутим, до таласа популистичког отпора, који је у први план јавног живота поставио питања идентитета. Слично САД, и у ЕУ промена културног и демографског пејзажа подстиче повратак традиционалним црквама и вредностима.

Историја, међутим, потврђује да је, чак и у последња три века, упркос западноевропским идеологијама и секуларизму, религија свуда остала главни садржај духовног и јавног живота. О томе сведочи прошлост и садашњост Азије, Африке и Латинске Америке, али и САД и Европе. Историја САД, у сваком свом важнијем детаљу, почевши од Револуције и Декларације независности, дубоко је одређена протестантизмом, нарочито оним калвинистичког и евангелистичког типа. Из данашње перспективе, три деценије културне побуне и секуларизма, шездесете, седамдесете и осамдесете године 20. века делују само као један, особен период у историји ове земље. Истовремена појава која је захватила западну Европу за сада делује као дубљи, укорењенији процес. Чак и у Грчкој, балканској земљи дугорочно везаној за Запад и ЕУ, секуларизам је данас у победничком наступању. Будућност ће показати хоће ли се клатно вере вратити и на „старом континенту”.

Балкан, дакле, није запећак света, подложен превазиђеним религијама и верским ратовима. Овде се, како је приметио и Хантингтон, неретко најављују и лакше препознају кретања светског значаја.

Југославију су српске, западњачки усмерене елите, изградиле на традицијама просветитељског секуларизма и уверења да су интелектуалци дужни да, уз помоћ државе, васпитавају „народ”, да појединачне и групне идентитете усмеравају у пожељним правцима. Разбијање Југославије објавило је почетак нове епохе. У српској култури на то нико није убедљивије и гласније упозоравао од Милорада Екмечића. То се из Сарајева понајбоље могло видети. Баш као у Хантингтоновим САД, већину верника у црквама и цамијама Балкана данас чине образовани, млади људи. И то је најаву света који долази.

Углед Српске Православне Цркве у српском друштву, после векова исламизације, унијаћења, западњачког секуларизма, усташког и нацифашистичког геноцида и комунистичког богоборачког атеизма, и данас је необично висок. То потврђују сва истраживања јавног мњења. Статистике, истина, показују низак проценат оних који се причешћују и редовно долазе у цркву, али то не утиче на широк утицај Цркве.

Српске политичке, пословне и медијске елите упорно живе у (западњачкој, секуларној, југословенској, комунистичкој) прошлости. Древна Српска црква, уствари, данас говори гласом будућности. Она представља стварност која се, на чуђење српских западњака, не може опипати. Њене поруке о Косову и Метохији јасне су и недвосмислене. Изрази као што су Косовски завет, Света Земља, одбрана Светиња, уместо да се доживљавају као архаични остаци прошлости, у јавности имају врло снажан одјек. Обновљена је свест о томе да одбрана Косова и Метохије, значи одбрану дубинског, хришћанског, подвижничког и жртвеног смисла српске историје. Чак и лаички део српске јавности почео је да схвата да напуштање људи из косовскометохијских гета значи растанак са основним моралом,

без кога се свака заједница распада на неповезане, атомизирани, себичне појединце. Само српским западњацима, подједнако неупућеним у историју Запада и у историју Српске Православне Цркве, може изгледати чудно то што Црква, својим јавним деловањем, брани саму државу од распарчавања и пропасти. Она данас зауставља ерозију духа, моралне и историјске свести, која је захватила највише, управљачке кругове у Србији.

Баш као што се на Балкану јасније виде европска и светска кретања, тако се у Црној Гори најлакше препознају промене у српској култури и политици. У име одбране Светиња, у Литијама, по снегу, киши и ветру, за иконама и црквеним барјацима ишле су стотине хиљада, претежно младих људи. У Црној Гори се Српска црква, бранећи се, показала јачом од државе. Пошто је доказала да је спремна да се окрене против себе и сопствених традиција, антихришћанска и антисрпска Црна Гора постала је мезимче западних, либералних елита. Црква и Литије нису само разоткрили деспотску, тоталитарну природу власти, него су рањено црногорско друштво залечили љубављу, трпељивошћу, стрпљењем и миром. У јавном животу Црне Горе, Литије су представљале лечење Смишлом, слично логотерапији коју је проповедао психијатар и бивши логораш Виктор Франкл. Зато се, на Литијама, толико певало о Косову и Светом кнезу Лазару. На том, невеликом црногорском бојном пољу обновљена, хришћанска, православна вера однела је победу над борбеним секуларним либерализмом и очуваним, атеистичким комунизмом. Време ће показати да ли је то био знак повратка европског човека себи, својим духовним и предачким исконима.

У свету ка коме идемо за цркве ће се, по свему судећи, отворати све шири простори деловања, мисије и сведочења. За то се треба спремати. Наши свештеници понекад су збуњени, па и равнодушни, пред очекивањима верника. Чак и у Митрополији црногорско-приморској, у којој свештенство има најближи додир са народом, сви су били затечени Литијама. Митрополит, владике и свештенство су, међутим, ухватили корак и нису пропустили прилику. Тиме су понудили добар пример не само православнима, него и хришћанима широм света. У исто време, митрополит црногорско-приморски Амфилохије је, пред само упокојење, заједно са својим верним народом, посејао семе слободе, које би могло да проклија у свим српским земљама. „Под овим знаком победићеш!” – то би могао да буде закључак месеци које су иза нас и најаву доба које је пред нама. ■■

